

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
Кафедра екологічної безпеки

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри екологічної безпеки,
д. с.-г. н., професор
_____ Андрій КУЗИК
« ____ » _____ 2023 року

ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: «Аналіз інженерно-екологічних судових експертиз Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру»

Виконав:
здобувач 6 курсу, групи ЕК – 61мз
спеціальності 101 «Екологія»
Бачмага А.О.
Керівник:
к.с.-г. н., доцент Гринчишин Н.М.
Рецензент:
к.с.-г. н., доцент Шукель І.В.

Львів – 2023 року

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут цивільного захисту
Кафедра екологічної безпеки

Освітній ступінь магістр
Спеціальність 101 «Екологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри екологічної безпеки,
д. с.-г. н., професор
_____ Андрій КУЗИК
« ___ » _____ 2022 року

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу

Здобувачу _____ Бачмазі Андрію Олександровичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема «Аналіз інженерно-екологічних судових експертиз Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру»

керівник роботи Гринчишин Наталія Миколаївна, к.с.-г.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛДУ БЖД від “17” листопада 2022 року №236 од

2. Термін подання здобувачем роботи 27 січня 2023 року

3. Початкові дані до роботи

1) Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ

2) Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України; від 08.10.1998 № 53/5

3) Методики для визначення екологічних збитків/школи, розроблені й затверджені в установленому порядку.

4. Зміст дипломної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1) Роль судово-екологічної експертизи в сучасному судочинстві України.

2) Нормативна база визначення екологічної шкоди та збитків.

3) Загальні відомості про Івано-Франківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр.

4) Аналіз інженерно-екологічних експертиз, проведених в Івано-Франківському науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі.

5. Перелік графічного матеріалу: презентація Microsoft Power Point

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
2	Саміло А.В., т. в. о. начальника кафедри права та менеджменту у сфері цивільного захисту, кандидат юридичних наук, доцент, ЛДУ БЖД		

7. Дата видачі завдання 18.11.2022 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення мети, завдань та змісту роботи	21.11.22- 25.11.22	виконано
2.	Збір та аналіз джерел інформації, необхідних для виконання роботи	28.11.22- 23.12.22	виконано
3.	Аналіз висновків експертів інженерно-екологічних судових експертиз, формування висновків	26.12.22- 20.01.23	виконано
4.	Оформлення роботи	23.01.23- 26.01.23	виконано

Здобувач

_____
(підпис)

Андрій БАЧМАГА

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____
(підпис)

Наталія ГРИНЧИШИН

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бачмага А.І. Дипломна робота магістра за спеціальністю 101 “Екологія” на тему: «Аналіз інженерно-екологічних судових експертиз Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру».

Загальний обсяг дипломної роботи (73 с., 4 таблиці, використаних 49 інформаційних джерел).

Мета дослідження - – аналіз методичної бази визначення екологічної шкоди та збитків для використання в судовій екологічній експертній діяльності.

Об’єкт дослідження – судові екологічні експертизи, проведені в Івано-Франківському науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі.

Предмет дослідження – методики розрахунків екологічної шкоди та збитків.

Встановлено, що основним напрямом судової екологічної експертизи є визначення розмірів шкоди і збитків. Їх розраховують внаслідок порушення екологічного законодавства, і завдання шкоди внаслідок збройної агресії.

Результати розрахунків екологічної шкоди Міністерство юстиції передбачає використовувати з метою здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ та/або заяв, пов’язаних з відшкодуванням збитків, завданих внаслідок збройного конфлікту міжнародного характеру/збройної агресії інших держав на території України.

ЕКОЛОГІЧНА ШКОДА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ ЗБИТКІВ

ABSTRACT

Bachmaga A.I. Master's thesis in the specialty 101 "Ecology" on the topic: «Analysis of engineering and environmental forensic examinations of the Ivano-Frankivsk Scientific Research Expert Forensic Center»

The total volume of the thesis (73 pp., 4 tables, 49 information sources used).

The purpose of the study is to analyze the methodological basis for determining environmental damage and losses for use in forensic environmental expert activity.

The object of the research is forensic environmental examinations conducted at the Ivano-Frankivsk Scientific Research Expert and Forensic Center.

The subject of the study is methods of calculating environmental damage and losses.

It has been established that the main direction of the forensic environmental examination is the determination of the extent of damage and losses. They are calculated as a result of violation of environmental legislation, and causing damage as a result of armed aggression.

The Ministry of Justice intends to use the results of environmental damage calculations for the purpose of protecting the rights and interests of Ukraine during the settlement of disputes, consideration in foreign jurisdictions of cases and/or statements related to compensation for damages caused as a result of an international armed conflict/armed aggression of other states on Ukrainian territory.

ENVIRONMENTAL DAMAGE, FORENSIC EXPERTISE, DAMAGE
CALCULATION METHODS

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
Розділ 1 РОЛЬ СУДОВО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В СУЧАСНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	10
1.1 Екологічна експертиза як основний вид судової експертизи.....	10
1.2 Основні завдання, предмет та об'єкти судово-екологічної експертизи.....	14
1.3 Напрями досліджень судової екологічної експертизи.....	16
Розділ 2 НОРМАТИВНА БАЗА ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ.....	23
2.1 Правове регулювання компенсації екологічної шкоди та збитків.....	23
2.2 Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.....	25
2.3 Методики визначення екологічної шкоди та збитків, завданих внаслідок збройної агресії Російської Федерації.....	31
Розділ 3 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР.....	36
3.1 Структура та завдання експертної служби Міністерства внутрішніх справ України.....	36
3.2 Експертна діяльність Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру.....	38
Розділ 4 АНАЛІЗ ІНЖЕРНЕРНО-ЕКОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ, ПРОВЕДЕНИХ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОМУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОМУ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОМУ ЦЕНТРІ.....	

	42
4.1 Судова інженерно-екологічна експертиза в кримінальному впровадженні провадженні № 12021090000000339 від 09.06.2021...	42
4.2 Судова інженерно-екологічна експертиза в кримінальному впровадженні провадженні № 12021090000000596 від 17.10.2021...	51
4.3 Судова інженерно-екологічна експертиза в кримінальному провадженні № 12021090000000698 від 02.12.2021.....	58
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Сучасна життєдіяльність людей супроводжується деградацією та знищенням природних ресурсів, забрудненням навколишнього середовища. Тому, на даному етапі перед людством постала велика кількість екологічних проблем, які стають все більш глобальними та потенційно загрожують його існуванню.

Процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових заходів. Протягом тривалого часу економічний розвиток держави супроводжувався незбалансованою експлуатацією природних ресурсів, низькою пріоритетністю питань захисту довкілля, що унеможливлювало досягнення збалансованого (сталого) розвитку [1].

Щорічно через забруднення навколишнього середовища страждають тисячі громадян нашої держави, незважаючи на те, що чинним законодавством передбачена відповідальність за невиконання екологічних вимог [2].

Зростання ролі судочинства в установленні фактичних обставин екологічних правопорушень зумовлює актуальність розвитку судово-екологічної експертизи як самостійного й важливого сучасного напрямку судово-експертної діяльності. Запровадження судово-екологічної експертизи як самостійного класу експертних досліджень – це закономірний процес, необхідність якого зумовлена реаліями сьогодення, а ще більшою мірою – завтрашнього дня, оскільки екологічні проблеми займають усе більше місце в житті сучасної людини та всього суспільства і не лише на території окремої країни, а й у промисловості, економіці і навіть політиці [3].

Актуальність дослідження полягає в тому, що саме зараз роль судово-екологічної експертизи в питаннях захисту довкілля вкрай актуальна через військову агресією Російської Федерації проти України. Результати розрахунків екологічної шкоди та збитків Міністерство юстиції передбачає використовувати з метою здійснення захисту прав та інтересів України під час

урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ та/або заяв, пов'язаних з відшкодуванням збитків, завданих внаслідок збройного конфлікту міжнародного характеру/збройної агресії інших держав на території України.

Мета дослідження – аналіз методичної бази визначення екологічної шкоди та збитків для використання в судово-екологічній експертній діяльності.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- ознайомитись із завдання, предметом, об'єктами та напрямками досліджень судово-екологічної експертизи та визначити її роль в сучасному судочинстві України;
- проаналізувати діючу методичну базу розрахунків екологічної шкоди та збитків;
- провести аналіз судово-екологічних експертиз.

Об'єктом дослідження є судово-екологічні експертизи Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру.

Предмет дослідження - методики розрахунків екологічної шкоди та збитків.

У дослідженні використано теоретичні **методи**: порівняльний та структурний аналіз, узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів. Встановлено, що в сучасних умовах, основним напрямком досліджень судово-екологічної експертизи є визначення розмірів екологічної шкоди та збитків.

РОЗДІЛ 1

РОЛЬ СУДОВО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В СУЧАСНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

1.1 Екологічна експертиза як основний вид судової експертизи

Судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [4].

Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження [4].

Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою - якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб [4].

Висновок експерта - складений відповідно до вимог законодавства документ, що містить докладний опис проведених судовим експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на питання, поставлені перед судовим експертом, який провадить свою діяльність відповідно до Закону України «Про судову експертизу» [4].

До основних видів судових експертизи належить екологічна [5].

Проблема протидії екологічним правопорушенням за сучасних умов має комплексний та інтегративний характер, що зумовлюється деструктивним впливом цих посягань на довкілля, можливими шкідливими наслідками для життя й здоров'я людей, майна, безпеки виробництва, системи господарювання в державі. Зростання ролі судочинства в установленні фактичних обставин екологічних правопорушень зумовлює актуальність розвитку судово-екологічної експертизи як самостійного й важливого сучасного напряму судово-експертної діяльності. Запровадження судово-екологічної експертизи як самостійного класу експертних досліджень – це закономірний процес, необхідність якого зумовлена реаліями сьогодення, а ще більшою мірою – завтрашнього дня, оскільки екологічні проблеми займають усе більше місце в

житті сучасної людини та всього суспільства і не лише на території окремої країни, а й у промисловості, економіці і навіть політиці [3].

Судово-екологічна експертиза – це процесуальна дія, суттю якої є спеціальне дослідження, спрямоване на встановлення пов'язаних із порушеннями вимог екологічного законодавства обставин і фактів про екологічну подію, що призвела до загибелі людей, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, великих матеріальних збитків, забруднення навколишнього середовища, а також до інших тяжких наслідків, проведене у передбаченому процесуальним законом порядку обізнаними в галузі екології та певних прикладних наук особами за дорученням органу, що проводить розслідування, чи суду з метою встановлення фактичних даних, які у формі висновку судового експерта можуть стати доказом для встановлення істини у кримінальній, цивільній, адміністративній чи господарській справі [6].

Судово-екологічна експертиза дає змогу встановити важливі фактичні обставини допущених правопорушень у сфері екології, розкрити причинні зв'язки між екологічними правопорушеннями та негативними наслідками, що настали в результаті [7].

Методична база, необхідна для проведення судової екологічної експертизи, практично відсутня [7].

Судово-екологічна експертиза зазвичай має комплексний характер та проводиться спеціалістами з різних галузей знань, які після завершення формулюють загальний висновок, що не лише може суттєво вплинути на кримінально-правову кваліфікацію дій винних осіб, але й вказуватиме на конкретні ознаки протиправного діяння. З урахуванням цього слушною є пропозиція щодо призначення в межах розслідування екологічних правопорушень разом з екологічною експертизою або у комплексі з нею інших судових експертиз, таких як, наприклад, судово-медична, біологічна, хімічна, судово-ветеринарна, іхтіологічна, технологічна, курортологічна, будівельно-технічна, гідротехнічна, оскільки шкідливі наслідки в екологічній сфері мають зазвичай чітко виражений предметний характер, що пов'язано із

захворюваннями людей, загибеллю тварин, знищенням родючих шарів ґрунту, погіршенням бальнеологічних властивостей ділянок місцевості тощо [8].

Даний вид експертного дослідження доцільно класифікувати: екологічна експертиза та експертизи екологічної спрямованості (судова інженерно-екологічна, еколого-ґрунтознавча, еколого-біологічна, радіоекологічна, гідроекологічна експертиза); технічні експертизи; криміналістичні експертизи [9].

Інженерно-екологічна експертиза – це процес дослідження явищ, процесів та матеріальних об'єктів, пов'язаних з впливом техногенних факторів на стан екосистем, з метою встановлення фактичних даних, що мають значення для справи (виявлення обставин виникнення негативного впливу на навколишнє природне середовище, оцінки наслідків, що настали, та визначення розмірів відшкодування збитків, завданих державі, внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства) [6].

Така експертиза здійснюється в процесі кримінального, цивільного, адміністративного та господарського судочинства. Зміст екологічної експертизи – це реалізоване у кримінальному провадженні, цивільній, господарській або адміністративній справі науково обґрунтоване дослідження, що спрямоване на встановлення обставин і фактів негативного антропогенного впливу на конкретні (локальні) об'єкти навколишнього середовища, пов'язаних з порушенням екологічного законодавства, і висновки якого можуть бути визнані джерелами доказів чи використані як засоби доказування в ході судового розгляду цих справ [3].

Відповідно до нормативних положень Закону України «Про судову експертизу» [4] та Інструкції про призначення та проведення судових експертиз [5], залежно від виду експертного дослідження суд визначає установу, якій доручає її проведення. Це можуть бути державні спеціалізовані установи (НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України, експертні служби Міністерства внутрішніх справ України,

Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України), а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ.

Ці дослідження проводяться фахівцями (експертами), що мають спеціальні знання в галузі дослідження впливу техногенних факторів на навколишнє природне середовище, в тому числі в галузі оцінки та нормування впливу, визначення істотності шкоди для довкілля, рівня екологічної безпеки та розмірів відшкодування завданих збитків із використанням експертних атестованих методик та зареєстрованих в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України, літератури рекомендованої для використання при проведенні судових експертиз, інших інформаційних джерел, необхідних для розв'язання поставлених питань [10].

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України виникла необхідність у визначенні екологічної шкоди та збитків від наслідків військових дій, які відшкодує держава-агресор, відповідно до принципів і норм міжнародного права.

Розрахунок розмірів екологічної шкоди та збитків від наслідків військових дій, проведений відповідальними за певний напрям екологічної експертизи направляється до правоохоронних органів для долучення до матеріалів кримінального провадження.

Міністерство юстиції, з метою здійснення захисту прав та інтересів України під час урегулювання спорів, розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ та/або заяв, пов'язаних з відшкодуванням збитків, завданих внаслідок збройного конфлікту міжнародного характеру/збройної агресії інших держав на території України передбачає використання матеріалів кримінального провадження з визначення екологічної шкоди та збитків.

1.2 Основні завдання, предмет та об'єкти судової екологічної експертизи

До основних завдань судової екологічної експертизи належать [5]:

✓ визначення виду й місця розташування джерела негативного антропогенного впливу на навколишнє природне середовище;

✓ визначення характеристики негативного антропогенного впливу на навколишнє природне середовище в часі та просторі;

✓ встановлення механізму негативного антропогенного впливу (механізму виникнення надзвичайної екологічної події);

✓ встановлення невідповідностей екологічного характеру у проектах техніко-економічних розрахунків та техніко-економічних обґрунтувань будівництва (реконструкції) і планування певного об'єкта;

✓ встановлення обставин, пов'язаних з порушеннями природоохоронного законодавства та умов експлуатації потенційно небезпечних об'єктів, а також з діями (бездіяльністю) спеціально уповноважених осіб у галузі охорони навколишнього середовища й природокористування, які сприяли заподіянню шкоди здоров'ю людини (смерті людини) або призвели до інших тяжких наслідків;

✓ визначення екологічних наслідків, заподіяних навколишньому природному середовищу внаслідок ведення бойових дій та/або застосування військової техніки та озброєння;

✓ визначення розміру збитків від забруднення навколишнього природного середовища, пошкодження або знищення об'єктів тваринного та рослинного світу, що відбулося внаслідок ведення бойових дій та/або застосування військової техніки та озброєння

✓ визначення розміру шкоди (збитків) від забруднення навколишнього природного середовища, спричиненої порушенням природоохоронного законодавства.

Під предметом дослідження інженерно-екологічної експертизи слід розуміти фактичні дані про компоненти та об'єкти навколишнього природного середовища, явища, умови, обставини, причинно-наслідкові зв'язки, що зумовили виникнення негативного впливу на навколишнє природне середовище, його розвиток, наслідки та розміри відшкодування збитків завданих державі порушенням природоохоронного законодавства. Також, до предмету дослідження інженерно-екологічної експертизи віднесено оцінку відповідності нормативно-правовим вимогам планової діяльності, експлуатації існуючих підприємств або їх ліквідації, поводження з відходами, використання природних ресурсів, надрокористування, запобігання виникненню та реагування і подолання екологічних наслідків надзвичайних ситуацій (аварійних наднормативних викидів, скидів, розливів забруднюючих речовин тощо) [10].

Об'єктами екологічної експертизи є матеріальні і матеріалізовані джерела інформації, що містять фактичні дані про обставини надзвичайної екологічної ситуації, а саме [5]:

- локальна земельна ділянка, на якій виявлені ознаки негативного антропогенного впливу, у тому числі забруднені земельні ділянки, ділянки із частковим або повним руйнуванням родючого шару ґрунту, забруднені площі зелених насаджень, території вивезення, складування й знищення відходів виробництва і споживання тощо;
- забруднені водні простори (ділянки рік, озер, водоймищ);
- забруднений повітряний простір;
- проби атмосферного повітря, води, ґрунту, відібрані в межах антропогенного забруднення навколишнього середовища;
- зразки флори й фауни, які піддалися негативному антропогенному впливу;
- виробничі й складські приміщення промислових, комунальних та інших підприємств і організацій, їх очисні спорудження, газоочисні й пилоуловлювальні установки тощо;

- механізми, устаткування, їх вузли та деталі з місця, де відбулася надзвичайна екологічна ситуація;
- відомості з технічної документації й актів перевірки екологічного стану об'єктів; результати обстеження об'єктів навколишнього середовища санітарно-епідеміологічними, природоохоронними й іншими спеціально уповноваженими органами; інші джерела інформації про негативний антропогенний вплив на навколишнє середовище.

Екологічною експертизою (із залученням спеціалістів вузького профілю, спеціалізації) можуть також досліджуватись об'єкти:

- екологічні ситуації, що склалися в окремих населених пунктах і регіонах, а також діючі об'єкти та комплекси, що мають значний негативний вплив на стан навколишнього природного середовища;
- документація з перепрофілювання, консервації та ліквідації діючих підприємств, окремих цехів, виробництв та інших промислових і господарських об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, у тому числі військового та оборонного призначення;
- документація із впровадження нової техніки, технологій, матеріалів і речовин (у тому числі тих, що закуповуються за кордоном), які можуть створити потенційну загрозу навколишньому природному середовищу; документація щодо генетично модифікованих організмів, які призначаються для використання у відкритій системі.

1.3 Напрями досліджень судової екологічної експертизи

Екологічна експертиза призначається у спорах, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав.

Адміністративний суд призначає екологічну експертизу у спорах, що виникають [11]:

- 1) у правовідносинах в галузі охорони атмосферного повітря;

2) у відносинах із збереження, використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування

3) у відносинах з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів; у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу

4) у відносинах, пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів

5) у відносинах в галузі мисливського господарства та полювання; у сфері охорони, використання та відтворення тваринного світу

6) у відносинах в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів

7) у відносинах, пов'язаних з оцінкою впливу на довкілля;

8) у відносинах із забезпечення доступу до екологічної інформації;

9) у сфері охорони навколишнього природного середовища;

10. інше (зокрема, щодо проведення перевірок контролюючими органами).

Господарський суд призначає екологічну експертизу зі спорів, які виникають у відносинах [12]:

1) в галузі охорони атмосферного повітря;

2) зі збереження, використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування

3) з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів; у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу;

4) пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів;

5) в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів;

6) пов'язаних з користування надрами.

Кримінальний суд призначає екологічну експертизу в спорах, що виникають у правовідносинах щодо вчинення злочину проти довкілля, передбаченого [11]:

1) ст. 246 КК України (щодо незаконної порубки або перевезення, зберігання, збуту лісу)

2) ст. 240 КК України (щодо порушення правил охорони або використання надр)

Цивільний суд призначає екологічну експертизу в спорах, що виникають у правовідносинах щодо порушення природоохоронного законодавства [9]:

1) про охорону тваринного світу;

2) про охорону рослинного світу;

3) із забрудненням навколишнього середовища.

За напрямками досліджень інженерно-екологічна експертиза поділяється на дослідження з визначення [10]:

- розміру відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

- розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства;

- розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами;

- розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів;
- розміру шкоди, заподіяної лісу внаслідок незаконної вирубки;
- розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів;
- розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд;
- розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів;
- розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України);
- розміру компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання);
- рівня небезпеки, спричиненої забрудненням атмосферного повітря небезпечними хімічними речовинами;
- рівня небезпеки, спричиненої забрудненням земель небезпечними хімічними речовинами;
- рівня небезпеки, спричиненої забрудненням водних об'єктів небезпечними хімічними речовинами;
- істотності шкоди для довкілля спричиненої незаконною вирубкою лісу, незаконним виловом риби та інших живих водних організмів, добуванням мисливських тварин;
- обставин, організаційно-технічних причин і наслідків виникнення небезпечного техногенного впливу на об'єкти та/або компоненти навколишнього природного середовища.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань екологічної експертизи [5, 10]:

1. Де знаходиться джерело негативного антропогенного впливу на конкретні об'єкти навколишнього середовища (наприклад, потенційно небезпечний об'єкт, у результаті діяльності якого відбулося забруднення навколишнього середовища)?

2. Якими шляхами відбувалось поширення забруднюючих (шкідливих) речовин в компонентах навколишнього природного середовища?

3. Яка причина негативного техногенного впливу на навколишнє природне середовище?

4. Який внесок досліджуваного джерела надходження забруднюючих (шкідливих) речовин у загальний обсяг забруднення досліджуваних компонентів навколишнього природного середовища з урахуванням фонових концентрацій, особливостей їх поширення та хімічної трансформації та інших умов та обставин?

5. Чи відбулось забруднення навколишнього природного середовища з перевищенням встановлених та затверджених нормативних значень (ГДК, ГДВ, ОБРД, ГДС та інших показників)?

6. Який розмір відшкодування збитків завданих державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства?

7. Які дії (бездіяльність) та яких осіб призвели до настання досліджуваної події пов'язаної з негативним впливом на навколишнє природне середовище?

8. Коли за часом розпочався техногенний негативний вплив на навколишнє природне середовище, наслідком якого стала досліджувана подія?

9. Чи створена екологічна небезпека внаслідок настання досліджуваної події (забруднення навколишнього природного середовища небезпечними речовинами, неналежне поводження з небезпечними хімічними речовинами та відходами, самовільне надрокористування)?

10. Чи завдана істотна шкода для довкілля внаслідок настання досліджуваної події (знищення та пошкодження об'єктів рослинного та тваринного світу)?

11. Який розмір відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря?

12. Який розмір шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства?

13. Який розмір відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами?

14. Який розмір відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів?

15. Який розмір шкоди, заподіяної лісу внаслідок незаконної вирубки?

16. Який розмір шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів?

17. Який розмір шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд?

18. Який розмір відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів?

19. Який розмір відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України)?

20. Який розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)?

21. Який рівень небезпеки, спричиненої забрудненням атмосферного повітря небезпечними хімічними речовинами?

22. Який рівень небезпеки, спричиненої забрудненням земель небезпечними хімічними речовинами?

23. Який рівень небезпеки, спричиненої забрудненням водних об'єктів небезпечними хімічними речовинами?

24. Чи спричинена істотна шкода для довкілля внаслідок незаконної вирубки лісу, незаконним виловом риби та інших живих водних організмів, добуванням мисливських тварин?

25. Які обставини, організаційно-технічні причини і наслідки виникнення небезпечного техногенного впливу на об'єкти та компоненти навколишнього природного середовища?

26. Які екологічні наслідки заподіяні навколишньому природному середовищу внаслідок ведення бойових дій та/або застосування військової техніки та озброєння?

27. Який розмір збитків від забруднення навколишнього природного середовища, пошкодження або знищення об'єктів тваринного та рослинного світу, що відбулося внаслідок ведення бойових дій та/або застосування військової техніки та озброєння?

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНА БАЗА ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ

2.1 Правове регулювання компенсації екологічної шкоди та збитків

Одним із основним напрямів судової екологічної експертизи є визначення екологічної шкоди та збитків.

Відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища в Україні регулюються Конституцією України [13], міжнародними угодами України, Цивільним кодексом України [14], Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15], а також розробленим відповідно до нього земельним, водним, лісовим законодавством, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря, про охорону і використання рослинного і тваринного світу та іншим спеціальним законодавством.

Відповідно до статті 50 Конституції України [13], кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Екологічна шкода може проявлятися в різних формах: забруднення навколишнього природного середовища, виснаження окремих природних ресурсів, пошкодження/знищення окремих видів, руйнування екологічних зв'язків і систем, тощо.

Порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність [15].

Застосування заходів дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності не звільняє винних від компенсації шкоди, заподіяної забрудненням навколишнього природного середовища та погіршенням якості природних ресурсів [15].

Визначення складу екологічних правопорушень і злочинів, порядок притягнення винних до адміністративної та кримінальної відповідальності за їх вчинення встановлюються Кодексом України про адміністративні правопорушення [16] та Кримінальним кодексом України [17].

Шкода, заподіяна внаслідок порушення природоохоронного законодавства, підлягає компенсації, в повному обсязі [15].

Відповідно до чинного законодавства передбачено як судовий, так і позасудовий порядок відшкодування екологічної шкоди [14].

Пред'явлення претензій про відшкодування збитків, заподіяних державі в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища є компетенцією центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері охорони навколишнього природного середовища [15]. Державна екологічна інспекція, відповідно до покладених завдань, розраховує розмір відшкодування шкоди, збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства з питань, що належать до її компетенції [18].

У разі відмови від добровільного відшкодування збитків, стягнення їх сум проводиться у судовому порядку за позовами Державної екологічної інспекції та її територіальних органів [19].

Громадські природоохоронні організації, відповідно до своїх повноважень, мають право подавати до суду позови про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища [15].

З метою визначення розміру збитків, заподіяних природному середовищу, суд може призначити відповідну експертизу [19].

2.2 Методики визначення шкоди та збитків, заподіяної державі внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища

Підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, в порядку та розмірах, встановлених законодавством України [15].

Шкода, заподіяна внаслідок порушення цього законодавства, повинна відшкодуватись у розмірах, які визначаються на підставі затверджених у встановленому порядку такс і методик обрахування розмірів шкоди, що діють на час здійснення порушення або, у разі неможливості встановлення часу здійснення порушення, - на час його виявлення [19].

Збитки атмосферному повітрю. Відповідно до законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15], «Про охорону атмосферного повітря» [20], «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [21], Положення про Державну екологічну інспекцію України [18], з метою визначення розмірів шкоди при здійсненні наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, розроблена «Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» (далі – Методика 1) [22].

Методика 1 встановлює порядок визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами здійснених юридичними особами незалежно від форми власності та господарювання, фізичними особами - підприємцями, а також юридичними особами - нерезидентами (далі - суб'єкти господарювання).

Методика 1 не застосовується при виявленні порушень законодавства про охорону атмосферного повітря, вчинених суб'єктами господарювання

внаслідок здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря із неорганізованих стаціонарних та пересувних джерел викидів, а також діяльність яких пов'язана з впливом фізичних та біологічних факторів на його стан та при викидах забруднюючих речовин в атмосферне повітря які сталися внаслідок дій непереборних сил природи чи воєнних дій.

Збитки водним ресурсам. Відповідно до Водного кодексу України [23] та Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15] розроблена «Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів» (далі – Методика 2) [24].

Методика 2 встановлює єдині вимоги до визначення збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів фізичними особами, фізичними особами - підприємцями та юридичними особами та порядок визначення розмірів відшкодування збитків у разі:

- забруднення водних об'єктів, у тому числі пов'язаного із наднормативними скидами у водний об'єкт забруднюючих речовин та фізико-хімічних показників (далі - забруднюючі речовини) із зворотними водами або забруднюючих речовин у чистому вигляді, у складі сировини, продукції чи відходів, крім випадків забруднення територіальних і внутрішніх морських вод та виключної морської економічної зони України із суден, кораблів та інших плаваючих засобів;
- забруднення поверхневих та підземних вод під впливом полігонів (сміттєзвалищ) твердих побутових та промислових відходів;
- самовільного використання водних ресурсів за відсутності дозволу на спеціальне водокористування або у разі перевищення встановлених у дозволі на спеціальне водокористування лімітів;
- забору, використання води та скиду забруднюючих речовин із зворотними водами у разі перевищення лімітів забору води, лімітів використання води, лімітів скидання забруднюючих речовин та нормативів

гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, встановлених у дозволі на спеціальне водокористування.

Шкода земельним ресурсам. Відповідно до Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15], «Про відходи» [25], розроблена «Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства» (далі – Методика 3) [26].

Методика 3 встановлює порядок розрахунку розмірів відшкодування шкоди органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та фізичними особами, через забруднення земель хімічними речовинами, їх засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, допущеного внаслідок дії чи бездіяльності і поширюється на всі землі України незалежно від їх категорії та форм власності.

Методика 3 застосовується під час встановлення розмірів шкоди від забруднення (засмічення) земель будь-якого цільового призначення, що сталося внаслідок несанкціонованих (непередбачених проектами, дозволами) скидів (викидів) речовин, сполук і матеріалів, внаслідок порушення норм екологічної безпеки у разі зберігання, транспортування та проведення вантажно-розвантажувальних робіт, використання пестицидів і агрохімікатів, токсичних речовин, виробничих і побутових відходів; самовільного розміщення промислових, побутових та інших відходів.

Методика 3 не поширюється на визначення розмірів шкоди, яка завдана земельним ресурсам внаслідок їх радіоактивного і бактеріального забруднення.

Шкода природно – заповідному фонду. Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [27] затверджені спеціальні такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд (далі – Такси 1) [28].

Такси 1 затверджені для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду внаслідок:

- ✓ незаконної рубки або пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня припинення росту;
- ✓ пошкодження дерев та рослин, що мають здерев'яніле стебло, до ступеня неприпинення росту;
- ✓ знищення або пошкодження лісових культур, природного підросту та самосіву, сіянців і саджанців;
- ✓ знищення або пошкодження газонів та квітників;
- ✓ самовільної заготівлі сіна або випасання худоби;
- ✓ незаконного збору або знищення дикорослих трав'янистих рослин, лісової підстилки, лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, ягід, другорядних лісових матеріалів;
- ✓ незаконного добування чи знищення об'єктів тваринного світу, пошкодження або знищення їх жител та споруд, місць перебування і розмноження;
- ✓ пошкодження карстово-спелеологічних, геологічних та гідрологічних об'єктів;
- ✓ проїзду транспорту, прольоту та посадки літальних апаратів;
- ✓ самовільного зайняття земельних ділянок, невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту, забруднення та засмічення їх територій;
- ✓ знищення або пошкодження інформаційно-охоронних та інших знаків;
- ✓ знищення або пошкодження осушувальних каналів, дренажних і протиерозійних систем, доріг та інших об'єктів.

Такси 1 не поширюється на види рослин і тварин, занесених до Червоної книги України.

Шкода, заподіяна лісу. Відповідно до Лісового кодексу України [29] з метою посилення охорони лісів, збереження лісових ресурсів і підвищення ефективності їх використання затверджені такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» (далі – Такси 2) [30].

Такси 2[30], затверджені для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами:

- незаконним вирубуванням та пошкодженням дерев і чагарників до ступеня припинення росту;
- пошкодженням дерев і чагарників до ступеня неприпинення росту;
- знищенням або пошкодженням лісових культур, природного підросту та самосіву на землях, призначених для відновлення лісу;
- знищенням або пошкодженням сіянців, саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях;
- самовільною заготівлею сіна та випасанням худоби на лісових ділянках;
- знищенням або пошкодженням відмежувальних знаків у лісах;
- пошкодженням сіножатей, пасовищ і ріллі на землях лісогосподарського призначення;
- знищенням або пошкодженням лісоосушувальних каналів, дренажних систем і доріг на лісових ділянках;
- порушенням правил заготівлі лісової підстилки;
- порушенням правил заготівлі лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід тощо.

Збитки мисливським звірам та птахам. Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [31], затверджені такси для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України)» [32].

Збитки видам, занесеним до Червоної книги України. Відповідно до Закону України «Про Червону книгу України» [33] встановлені розміри компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання) [34].

Шкода водним біоресурсам. Для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах України, водних біоресурсів, що є природним багатством континентального шельфу України, водних біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, а також анадромних видів риб, що утворюються у річках України за межами цієї зони затверджені такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів [35].

Збитки акваторіям морів. З метою відновлення екологічної рівноваги в територіальних та внутрішніх морських водах України і посилення відповідальності за їх чистоту встановлені такси для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних підприємствами, установами, організаціями і громадянами України, а також іноземними юридичними особами та громадянами внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України [36].

Для обчислення розміру збитків, завданих внаслідок забруднення навколишнього природного середовища, що сталося у разі витоку або зливу нафти із суден, розроблена «Методика обчислення розміру збитків від забруднення нафтою» (далі – Методика 4) [37].

Відповідно до Методики 4 збитки від забруднення нафтою включають:

- збитки від забруднення навколишнього природного середовища (у тому числі прямі збитки внаслідок погіршення стану навколишнього природного середовища, загибелі риби, гідробіонтів, кормових організмів, порушення нерестовищ) та втрачені внаслідок такого забруднення доходи (втрата потомства риби тощо);
- витрати на заходи з відтворення природних ресурсів, які були фактично вжиті або мають бути вжиті;
- витрати на попереджувальні заходи, а також подальші збитки або шкоду, заподіяну попереджувальними заходами;

- неoderжані внаслідок порушення господарської діяльності доходи.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15], Водного кодексу України [23] розроблено «Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плаваючих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України» [38].

2.3 Методика визначення екологічної шкоди та збитків, завданих внаслідок збройної агресії Російської Федерації

Процедура визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації починаючи з 19 лютого 2014 року встановлено «Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (далі - Порядок) [39].

Порядком [39] встановлені напрямки розрахунків шкоди і збитків для розроблення відповідних методик.

Згідно з Порядком [39] напрямками екологічних збитків є:

1) збитки, завдані водним ресурсам, - напрям, що включає забруднення, засмічення, вичерпання та інші дії щодо водних ресурсів, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод (відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція);

2) шкода, завдана атмосферному повітрю, - напрям, що включає шкоду, завдану викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря

(відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція);

3) шкода, завдана земельним ресурсам, - напрям, що включає шкоду від пошкодження і знищення родючого шару ґрунту та шкоду, зумовлену забрудненням і засміченням земельних ресурсів (відповідальними за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є обласні, Київська міська держадміністрації (на період воєнного стану - військові адміністрації); Держекоінспекція);

4) втрати лісового фонду - напрям, що включає втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок, та пов'язані із ними витрати (відповідальним за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держлісагентство);

5) збитки, завдані природно-заповідному фонду, - напрям, що включає збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, та пов'язані із ними витрати (відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція).

Збитки водним ресурсам. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15] та Порядку [39], з метою врегулювання питань визначення збитків, заподіяних:

- внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами внаслідок збройної агресії Російської Федерації розроблена «Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами» (далі – Методика 5) [40];

- навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях внаслідок збройної агресії Російської Федерації, зокрема у разі забруднення та/або засмічення морських вод від суден, кораблів та інших плавучих засобів, у тому числі військових розроблена «Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної)

зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях» [41].

Методика 5 [40] не застосовується у випадках визначення збитків заподіяних:

- державі внаслідок самовільного користування підземними водами за відсутності спеціального дозволу на користування надрами;
- навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях внаслідок збройної агресії Російської Федерації, зокрема у разі забруднення та/або засмічення морських вод від суден, кораблів та інших плавучих засобів, у тому числі військових.

Шкода атмосферному повітрю. Відповідно до Законів України «Про охорону атмосферного повітря» [20], «Про охорону навколишнього природного середовища» [15], з метою встановлення єдиного підходу до визначення розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря від джерела викиду та розрахунку розмірів шкоди, внаслідок надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану, розроблена «Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди» [42].

Шкода земельним ресурсам, ґрунтам. Відповідно Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15] та «Про охорону земель» [43], з метою врегулювання питань визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, розроблена «Методика визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану» [44].

Втрати лісових ресурсів. Відповідно до Лісового кодексу України [29], Законів України «Про мисливське господарство та полювання» [31] та «Про

охорону навколишнього природного середовища» [15], з метою урегулювання питань визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації, розроблена «Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (далі – Методика 6) [45].

Методика 6 [45] застосовується для визначення шкоди та збитків, заподіяних земельним ділянкам лісогосподарського призначення, захисним насадженням лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим культурам та мисливським угіддям внаслідок збройної агресії Російської Федерації, що включає втрати лісових насаджень та пов'язані із ними:

- втрати лісогосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів;
- втрати пошкодженої, втраченої заготовленої лісопродукції;
- неотримані доходи лісокористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання, від:
  - непроведення рубок (вартість лісопродукції, рентна плата);
  - неможливості здійснювати побічне користування (зокрема заготівлю березового соку, ягід, грибів);
  - витрати на підготовку ґрунту під створення лісових культур;
  - витрати на вирощування садивного матеріалу у лісових розсадниках, створення та догляд за лісовими культурами;
- втрати мисливського господарства, внаслідок знищення або пошкодження вольєрів, інших біотехнічних споруд, мисливських тварин.

Збитки природно – заповідному фонду. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [15], Порядку [39], з метою врегулювання питань визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду України шляхом пошкодження чи знищення природних комплексів та об'єктів у їх межах, розроблена «Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-

заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (далі – Методика 7) [46].

Згідно з Методикою 7 [46] об'єктами оцінки визначення шкоди та збитків є:

✓ природні комплекси, до яких відносяться: ландшафти, екосистеми, природні середовища існування, такі як місця токування, линяння, гніздових колоній птахів, постійних чи тимчасових скупчень тварин, нерестовищ, території, що є шляхами міграції тварин, інші території, що є середовищем існування рослин і тварин, а також частини зазначених природних комплексів в межах територій та об'єктів ПЗФ;

✓ природні об'єкти, а саме: об'єкти рослинного і тваринного світу, а також нори, хатки, лігва, мурашники, боброві загати та інше житло і споруди тварин, унікальні природні утворення, в тому числі такі, що оголошені пам'ятками природи;

✓ штучно створені об'єкти ПЗФ.

РОЗДІЛ 3

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР МВС УКРАЇНИ

3.1 Структура та завдання експертної служби Міністерства внутрішніх справ України

Експертна служба Міністерства внутрішніх справ України є системою державних спеціалізованих установ, які належать до сфери управління МВС (далі - установи Експертної служби МВС).

До установ Експертної служби МВС, які здійснюють судово-експертну діяльність, належать [47]:

- Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України;
- науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС України (НДЕКЦ МВС).

Завданнями Експертної служби МВС є[47]:

1) забезпечення органів досудового розслідування, судових органів, інших державних органів, а також юридичних і фізичних осіб незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою;

2) проведення оцінки відповідності (випробування, сертифікації, інспектування) продукції, процесів і послуг; оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності; огляду та експертного дослідження транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують; відстрілювання вогнепальної зброї та огляду її технічного стану та інших робіт у межах компетенції;

3) ведення криміналістичного обліку, організація належного використання інформаційних фондів;

4) організація та забезпечення відповідно до законодавства науково-дослідної діяльності, упровадження її результатів.

Експертна служба МВС відповідно до покладених завдань [47]:

1) здійснює судово-експертну діяльність, проводить судову експертизу в кримінальному та виконавчому провадженнях, адміністративних, цивільних і господарських справах, справах про адміністративні правопорушення;

2) забезпечує в межах повноважень функціонування криміналістичного обліку та перевірку за ним, а також натурних зразків або каталогів продукції, технічної документації та іншої інформації, необхідної для створення й оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи;

3) забезпечує участь судових експертів та фахівців установ Експертної служби МВС як спеціалістів під час проведення огляду місця події, здійснення досудового розслідування та судового розгляду відповідно до законодавства;

4) проводить оцінку майна, майнових прав та здійснює професійну оціночну діяльність, здійснює рецензування звітів про оцінку майна (акта оцінки майна) та надає висновки в межах повноважень, визначених законодавством;

5) забезпечує проведення відстрілювання вогнепальної зброї та огляд її технічного стану;

6) проводить оцінку відповідності (випробувань, сертифікації, інспектування), розглядає та погоджує проекти технічних умов, іншу технічну та конструкторську документацію на продукцію, процеси і послуги, виконує інші роботи в межах своєї компетенції;

7) організовує та забезпечує в установленому порядку навчання (підготовка, стажування, курсові збори) та атестацію працівників установ Експертної служби МВС, які залучаються для проведення судової експертизи та/або беруть участь у розробленні теоретичної та науково-методичної бази судової експертизи;

8) веде базу даних реєстру атестованих судових експертів Експертної служби МВС;

- 9) організовує матеріально-технічне та інше ресурсне забезпечення установ Експертної служби МВС;
- 10) впроваджує єдину систему управління установами Експертної служби МВС;
- 11) узагальнює та забезпечує спільне використання судово-експертної практики;
- 12) здійснює міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи та криміналістики відповідно до законодавства України;
- 13) проводить науково-дослідну, науково-методичну та інформаційну діяльність у галузі судової експертизи і криміналістики;
- 14) розробляє та в установленому порядку вносить пропозиції щодо вдосконалення законодавства, інших нормативно-правових і нормативно-технічних документів;
- 15) виконує в межах своєї компетенції інші роботи і надає платні послуги відповідно до законодавства України.

3.2 Експертна діяльність Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру

Експертну службу МВС України в Івано-Франківській області представляє Івано-Франківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, який є підрозділом Експертної служби МВС України та діє на підставі Положення [48].

На даний час Центр є провідною експертною установою Прикарпаття і спеціалізується на проведенні судових експертиз, та виконанні досліджень і наданні інших платних послуг, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Перелік досліджень (експертиз), які проводять працівники Івано-Франківського НДЕКЦ МВС України [49].

1. Почеркознавча та лінгвістична

1.1 Дослідження почерку і підписів

2. Технічна експертиза документів

2.1 Дослідження реквізитів документів

2.2 Дослідження матеріалів документів

2.3 Дослідження друкарських форм та інших засобів виготовлення документів

3. Експертиза зброї

3.1 Балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї

3.2 Балістичне дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу

3.3 Дослідження холодної зброї

4. Трасологічна

4.1 Дослідження слідів людини та слідів тварини

4.2 Дослідження знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами

4.3 Криміналістичне дослідження транспортних засобів

4.4 Дослідження ідентифікаційних номерів та рельєфних знаків

4.5 Дактилоскопичні дослідження

5. Вибухово-технічна

5.1 Дослідження вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу

5.2 Дослідження вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху

6. Фототехнічна, портретна та голографічних зображень

6.1 Дослідження фотозображень та технічних засобів їх виготовлення

6.2 Ідентифікація особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями

7. Відео-, звукозапису

7.1 Технічне дослідження матеріалів та засобів відео-, звукозапису

7.2 Дослідження диктора за фізичними параметрами усного мовлення, акустичних сигналів та середовищ

7.3 Лінгвістичне дослідження усного мовлення

8. Матеріалів, речовин та виробів

8.1 Дослідження лакофарбових матеріалів і покриттів

8.3 Дослідження волокнистих матеріалів і виробів з них

8.4 Дослідження нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів

8.6 Дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів

8.7 Дослідження спиртовмісних сумішей

8.8 Дослідження ґрунтів

8.9 Дослідження металів і сплавів

8.14 Дослідження спеціальних хімічних речовин

8.15 Дослідження сильнодіючих і отруйних лікарських засобів

9. Біологічна

9.5 Молекулярно-генетичні дослідження

10. Інженерно-транспортна

10.1 Дослідження обставин і механізму дорожньо-транспортних пригод

10.2 Дослідження технічного стану транспортних засобів

10.3 Дослідження деталей транспортних засобів

10.4 Транспортно-трасологічні дослідження

11. Будівельно-технічна

10.6 Дослідження об'єктів нерухомості, будівельних матеріалів, конструкцій та відповідних документів

12. Земельно-технічна

10.7 Розподіл земель та визначення порядку користування земельними ділянками

13. Пожежно-технічна

10.8 Дослідження обставин виникнення і поширення пожеж та дотримання вимог пожежної безпеки

14. Комп'ютерно-технічна

10.9 Дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів

15. Оціночно-будівельна

10.10 Визначення оціночної вартості будівельних об'єктів та споруд

16. Оціночно-земельна

10.14 Оцінка земельних ділянок

17. Електротехнічна

10.18 Дослідження технічної експлуатації електроустаткування

18. Екологічна

10.19 Дослідження обставин та організаційно-технічних причин і наслідків впливу техногенних джерел на об'єкти довкілля

19. Економічна

11.1 Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності

11.2 Дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій

11.3 Дослідження документів фінансово-кредитних операцій

20. Товарознавча

12.1 Визначення вартості машин, обладнання, сировини та споживчих товарів

21. Автотоварознавча

12.2 Визначення вартості колісних транспортних засобів та розміру збитку, завданого власнику транспортного засобу

РОЗДІЛ 4

АНАЛІЗ ІНЖЕРНЕРО-ЕКОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ, ПРОВЕДЕНИХ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОМУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОМУ ЕКСПЕРТНО- КРИМІНАЛІСТИЧНОМУ ЦЕНТРІ

4.1 Судова інженерно-екологічна експертиза в кримінальному впровадженні провадженні № 1202109000000339 від 09.06.2021

Обставини справи (відомі з постанови про призначення судової експертизи):

«...встановлено, що службові особи Державного підприємства «Івано-Франківське лісове господарство» у ході здійснення заходів з формування і оздоровлення лісів, відповідно до завдань 2020 року на підставі спеціального дозволу на заготівлю деревини – лісорубного квитка № 219 від 08.09.2020 серії ЗА ЛРК № 156895 під час проведення прохідної рубки у кварталі 4 виділі 1 площею 6,9 га Ямницького лісництва вийшли за меж відведеної рубки, зрубавши 115 дерев різних порід та діаметрів пнів.

З метою приховування факту незаконної порубки, на підставі рапортів про необхідність проведення відведення в рубку, службовими особами Державного підприємства «Івано-Франківське лісове господарство» видано лісорубний квиток № 219 від 08.09.2020 серії ЗА ЛРК № 156895 під час проведення прохідної рубки у кварталі 4 виділі 1 площею 6,9 га Ямницького лісництва загальною масою 9 куб. м.

У подальшому, Державна екологічна інспекція у Івано-Франківській області звернулася до Івано-Франківського окружного адміністративного суду з позовом до Державного підприємства «Івано-Франківське лісове господарство», в якому просила визнати протиправним та анулювати лісорубний квиток № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020, виданий Державному підприємству «Івано-Франківське лісове господарство».

05 листопада 2020 року, рішенням Івано-Франківського окружного адміністративного суду, яке набрало законної сили 21.01.2021 року, повністю задоволено позов Державної екологічної інспекції у Івано-Франківській області до Державного підприємства «Івано-Франківське лісове господарство» про визнання протиправним та анулювання лісорубного квитка № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020.

03.05.2021 Державною екологічною інспекцією у Івано-Франківській області проведено розрахунок розміру шкоди, заподіяної лісу незаконним вирубуванням дерев, призначених в рубку поодиноких дерев у кварталі 4 виділі 1 площею 6,9 га Ямницького лісництва ДП «Івано-Франківське лісове господарство» згідно лісорубного квитка кварталі 4 виділі 1 площею 6,9 га, що становить **163835,97 гривень**.

З метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожен хто вчинив кримінальне правопорушення був притягнутий до кримінальної відповідальності в міру своєї вини, перевірки проведених розрахунків розміру шкоди, заподіяну лісу незаконним вирубуванням дерев, встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, виникла необхідність у проведенні судової інженерно-екологічної експертизи. ...»

На експертизу надано:

1. Постанова про призначення судової інженерно-екологічної експертизи від 09.07.2021 на 2 арк.
2. Копію розрахунку розміру шкоди, проведеного Державною екологічною інспекцією у Івано-Франківській області на 3 арк.
3. Копію лісорубного квитка № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020 на 1 арк.
4. Копію лісорубного квитка № 198 від 02.01.2020 серії ЗА ЛРК № 156545 на 1 арк.
5. Копію акту Державної екологічної інспекції у Івано-Франківській області № 5/503 від 25.05.2020 на 10 арк.

6. Копію польової перелікової відомості від 21.05.2020 на 1 арк.
7. Копію польової перелікової відомості від 17.01.2020 на 1 арк.
8. Копію польової перелікової відомості від 25.02.2020 на 1 арк.
9. Копію матеріально-грошової оцінки лісосіки № 3709 на 1 арк.
10. Копію матеріально-грошової оцінки лісосіки № 3747 на 1 арк.
11. Копію Рішення Івано-Франківського окружного адміністративного суду № 001567 від 21.01.2021 на 6 арк.

На вирішення судової експертизи поставлено запитання:

- Чи підтверджуються нормативно та розрахунково розмір шкоди, заподіяної лісу внаслідок вирубки дерев кварталі 4 виділі 1 площею 6,9 Ямницького лісництва ДП «Івано-Франківське лісове господарство» згідно лісорубного квитка № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020 відображені у проведеному Державною екологічною інспекцією у Івано-Франківській області, розрахунку розміру шкоди? Якщо ні, то в чому полягають відмінності?

- Недотримання вимог яких нормативних актів з охорони навколишнього середовища допущені ДП «Івано-Франківське лісове господарство» під час проведення рубок лісів, згідно лісорубного квитка № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020?

Для вирішення питань, поставлених перед судовим експертом, відповідно до статті 69 Кримінального процесуального кодексу України, а також статті 6 та пункту 1 частини першої статті 13 закону України «Про судову експертизу» на адресу ініціатора проведення судової експертизи було направлено клопотання експерта №СЕ-19/109-21/4531-ІЕ, при супровідному листі за вих. №19/109/14/5-5170 від 03.07.2021 про надання додаткових матеріалів, а саме: до яких категорій лісів відноситься дана ділянка Ямницького лісництва.

При проведенні експертизи використовувалися наступні інформаційні джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України № 4651-VI;
2. Кримінальний кодекс України № 2341-III;
3. Лісовий Кодекс України №3852-XII;

4. Земельний кодекс України № 2768-III;
5. Закон України «Про інформацію» № 2657-XII;
6. Закон України «Про охорону атмосферного повітря» № 2707-XII;
7. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII;
8. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок» № 733 від 16.05.2007;
9. Постанова КМУ «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» № 665 від 23.07.2008 р.;
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України року «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» № 17 від 10 грудня 2004;
11. ДСТУ 3404-96 «Лісівництво. Терміни та визначення»;
12. Методика судово-експертного дослідження промислових зразків. УДК 343.98 КП № держреєстрації 0108U005821. Затверджена Міністерством юстиції України;
13. Петрович О.З. Полезахисні лісосмуги в контексті впровадження концепції екосистемних послуг / О.З. Петрович // Екосистеми, їх оптимізація і охорона. – 2014. – Вып. 11. – С. 42–29;
14. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвержені наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (із змінами та доповненнями);
15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Канно, А.С.К., 2011. – 1104 с.;

Дослідження

У зв'язку з тим, що перше та друге запитання постанови про призначення судової інженерно-екологічної експертизи пов'язані між собою, з метою логічної послідовності викладення результатів дослідження порядок їх розгляду експертом змінений, запитання розглядаються у наступній послідовності дослідження: друге, потім перше, а висновки будуть наведені у тому порядку, що вказаний у постанові, з кожного запитання окремо.

Перше запитання

Оскільки, лісорубний квиток № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020, виданий Державному підприємству «Івано-франківське лісове господарство», рішенням Івано-Франківського окружного адміністративного суду № 001567 від 21.01.2021 визнаний протиправним та анульований, Державною екологічною інспекцією в Івано-Франківській області проведений розрахунок розміру шкоди, заподіяної лісу незаконним вирубуванням дерев.

У ст. 69 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначено:

«Шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації в повному обсязі» [4].

Відповідно до ст. 107. Лісового кодексу України:

«Відшкодування шкоди, заподіяної лісу внаслідок порушення лісового законодавства.

Підприємства, установи, організації і громадяни зобов'язані відшкодувати шкоду, заподіяну ними лісу внаслідок порушення лісового законодавства, у розмірах і порядку, визначених законодавством України.»

Для розрахунку розміру шкоди застосовуються Такси, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу».

У Постанові вказано:

«З метою посилення охорони лісів, збереження лісових ресурсів і підвищення ефективності їх використання Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами:

незаконним вирубуванням та пошкодженням дерев і чагарників до ступеня припинення росту (додаток 1);

пошкодженням дерев і чагарників до ступеня неприпинення росту (додаток 2);

знищенням або пошкодженням лісових культур, природного підросту та самосіву на землях, призначених для відновлення лісу (додаток 3);

знищенням або пошкодженням сіянців, саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях (додаток 4);

самовільною заготівлею сіна та випасанням худоби на лісових ділянках (додаток 5);

знищенням або пошкодженням відмежувальних знаків у лісах (додаток 6);

пошкодженням сіножатей, пасовищ і ріллі на землях лісогосподарського призначення (додаток 7);

знищенням або пошкодженням лісоосушувальних каналів, дренажних систем і доріг на лісових ділянках (додаток 8);

порушенням правил заготівлі лісової підстилки (додаток 9);

порушенням правил заготівлі лікарських рослин, дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід тощо (додаток 10)».

У даному випадку для розрахунку використано Додаток 1 до Постанови № 665 «Такса для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами незаконним вирубуванням та пошкодженням дерев і чагарників до ступеня припинення росту».

У пункті 2 Постанови № 665 зазначається:

«...Установити, що:

починаючи з 1 січня 2009 року проводиться індексація затверджених цією постановою такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

У зв'язку з цим затвердити Порядок, що додається...»

Відповідно до п.1 Порядку проведення індексації такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу підприємствами, установами, організаціями та громадянами, затвердженого Постановою № 665 (далі - Порядок) індексація такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу, проводиться починаючи з 1 січня 2009 р. за формулою:

$$Ні = Нп \times I / 100,$$

де

Ні - проіндексований розмір такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу у поточному році, гривень з копійками (з округленням до двох десяткових знаків) за одну одиницю;

Нп - проіндексований розмір такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу у попередньому році, гривень з копійками (з округленням до двох десяткових знаків) за одну одиницю;

I - індекс споживчих цін (індекс інфляції) за попередній рік, відсотків.

Пунктом 2 Порядку передбачено, що у разі коли індекс споживчих цін (індекс інфляції) за попередній рік не перевищує 100 відсотків, індексація такс не проводиться.

Крім того, під час проведення індексації базовим вважається значення такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу, що утворилося станом на 31 грудня 2008 р., а для нововведених такс - на 31 грудня року їх введення (пункт 3 Порядку).

Індекс споживчих цін (індекс інфляції) за попередні роки склав: за 2008 рік – 122,3%, за 2009 рік – 112,3%, за 2010 рік – 109,1%, за 2011 рік – 104,6%, за 2012 рік – 99,8%, за 2013 рік – 100,5%, за 2014 рік – 124,9%, за 2015 рік – 143,3%, за 2016 рік – 112,4%, за 2017 рік – 113,7%, за 2018 рік – 1,098%, 2019 рік – 104,1%.

На дослідження надано копію листа Державної екологічної інспекції у Івано-Франківській області із додатками:

- Таблиця переводу діаметрів дерев в корі з висоти 1,30 м на діаметр пня в корі, призначених у рубку поодиноких дерев (інші заходи, пов'язані з веденням лісового господарства) 2020 року в кварталі 4 виділ 1 площа 6,9 га Ямницького лісництва ДП «Івано-Франківське лісове господарство», згідно лісорубного квитка № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020 року;

- Розрахунок розміру шкоди, заподіяної лісу незаконним вирубуванням дерев, призначених в рубку поодиноких дерев (інші заходи, пов'язані з веденням лісового господарства) 2020 року в кварталі 4 виділ 1 площа 6,9 га Ямницького лісництва ДП «Івано-Франківське лісове господарство», згідно лісорубного квитка № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020 року, який рішенням Івано-Франківського окружного адміністративного суду № 001567 від 21.01.2021 визнаний протиправним та анульований (надалі – Розрахунок).

У Розрахунку зазначено, що *«розрахунки проведено керуючись додатком 1 до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу», враховуючи примітки 1 та 2»*.

Розмір заподіяної шкоди згідно з Розрахунком становить 163835,97 грн (сто шістьдесят три тисячі вісімсот тридцять п'ять, 97 гривень).

Проведений експертом розрахунок розміру шкоди, заподіяної лісу, з урахуванням вихідних даних із листа ДЕІ відповідно до Додатка 1 Постанови № 665, результати якого наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 - Розрахунок розміру шкоди, заподіяної лісу внаслідок вирубки дерев у кварталі 4 виділ 1 площа 6,9 га Ямницького лісництва ДП «Івано-Франківське лісове господарство», згідно лісорубного квитка № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020 року.

№ з/п	Діаметр дерев у корі біля шийки кореня, см (згідно з Розрахунком ДЕІ)	Розмір шкоди за 1 дерево згідно з Постановою № 665	К-сть дерев (згідно з Розрахунком ДЕІ)	Розмір шкоди, грн, розрахований експертом	Проіндексований розмір шкоди, грн
1	2	3	4	5	
1.	12	74	42	3108	12799,65
2.	12 (сухостій)	37*	12	444	1828,52
3.	16	190	14	2660	10954,66
4.	16 (сухостій)	95*	3	285	1173,71
5.	20	390	15	5850	24092,01
6.	20 (сухостій)	195*	3	585	2409,20
7.	20 (сухостій черешня)	585**	1	585	2409,20
8.	24	685	8	5480	22568,24
9.	24 (сухостій)	342,5*	1	342,5	1410,52
10.	28	1080	13	14040	57820,83
11.	32	1449	1	1449	5967,41
12.	40	2266	1	2266	9332,05
13.	44	2688	1	2688	11069,97
Всього			115	39784,5	163835,97

* - За незаконне вирубування сухостійних дерев розмір шкоди обчислюється за цією таксою, зменшеною у 2 рази.

** - За незаконне вирубування або пошкодження до ступеня припинення росту плодкових дерев, самшиту, дерев і чагарників родини кипарисових, бархату амурського, айланта, платана, горіхів усіх видів, дерев еталонних насаджень та дерев на лісонасінневих плантаціях і ділянках, насінневих і

хвойних дерев віком до 41 року в грудні - січні розмір шкоди обчислюється за цією таксою, збільшеною у 3 рази.

Згідно з Додатком 1 до Постанови № 665 та вихідних даних з матеріалів к/п нормативно та розрахунково підтверджується розмір шкоди, заподіяної лісу внаслідок вирубки дерев у кварталі 4 виділ 1 площа 6,9 га Ямницького лісництва ДП «Івано-Франківське лісове господарство», згідно лісорубного квитка № 219 серії ЗА ЛРК № 156895 від 08.09.2020, відображений у проведеному Державною екологічною інспекцією у Івано-Франківській області розрахунку розміру шкоди, на суму **163835,97 (сто шістдесят три тисячі вісімсот тридцять п'ять, 97 гривень)**.

Висновок

1. Нормативно та розрахунково підтверджується розмір шкоди, заподіяної лісу внаслідок вирубки дерев у кварталі 4 виділ 1 площа 6,9 га Ямницького лісництва ДП «Івано-Франківське лісове господарство», відображений у проведеному 25.05.2021 Державною екологічною інспекцією у Івано-Франківській області розрахунку розміру шкоди, на суму 163835,97 (сто шістдесят три тисячі вісімсот тридцять п'ять, 97 гривень).

4.2 Судова інженерно-екологічна експертиза в кримінальному провадженні провадженні № 1202109000000596 від 17.10.2021

Обставини справи (відомі з постанови про призначення судової експертизи):

«...За повідомленням громадянина Василя Шемота в понеділок 13 вересня 2021 року, в інтернет ресурсі а саме Facebook-спільноті «Небайдужа Рахівщина» було завантажено фотографії на яких було зображено вбивство Рисі, ці фотографії було скопійовано з інтернет сторінки- Facebook Михайла Кобаля. За матеріалами з соцмереж відкрито кримінальне провадження № 1202109000000596 від 17.10.2021. В ході слідства встановлено, що службові

особи Державного підприємства ДП «Рахівське ЛДГ» лісничий Михайло Кобаль та голова районного товариства мисливців та рибалок «Говерла» Володимир Кобаль вполювали рідкісну та занесену в Червону книгу Рись, на території Карпатського біосферного заповідника в Закарпатській області...»

На експертизу надано:

1. Постанова про призначення судової інженерно-екологічної експертизи

від 17.10.2021 на 2 арк.

2. Матеріали кримінального провадження № 12021090000000596 від 17.10.2021.

На вирішення судової експертизи поставлено запитання:

- Який розмір становлять збитки, нанесені в результаті незаконного полювання на Рись євразійську?

При проведенні експертизи використовувалися наступні інформаційні джерела:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами).

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-XII (зі змінами).

3. Закон України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 №2894-III (зі змінами).

4. Закон України «Про Червону книгу України» від 07.02.2002 № 3055-III (зі змінами).

5. Закон України «Про мисливське господарство та полювання» від 22.02.2000 № 1478-III (зі змінами).

6. Постанова КМУ № 1030 від 07.11.2012р. «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної Книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)».

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України №17 від 10.12.2004р. «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля».

Дослідження

Дана інженерно-екологічна експертиза, відповідно до поставлених питань, проводиться шляхом вивчення матеріалів кримінального провадження № 1202109000000596 від 17.10.2021, аналізу нормативної, нормативно-технічної, спеціальної документації в галузі охорони навколишнього природного середовища, ситуаційного аналізу, співставлення об'єктивних даних, які містяться в матеріалах кримінального провадження, порівняння результатів дослідження з вимогами нормативної, нормативно-технічної, спеціальної технічної документації та фактичними даними, які обумовили виникнення досліджуваної події.

Об'єктом інженерно-екологічної експертизи є матеріалізовані джерела інформації, що містять фактичні дані про обставини досліджуваної ситуації (події) та наводяться в матеріалах кримінального провадження № 1202109000000596 від 17.10.2021.

Предметом інженерно-екологічної експертизи є комплекс (сукупність) фактичних даних про обставини виникнення досліджуваної події, пов'язаних з її механізмом, а також з діями (бездіяльністю) причетних до даної події осіб, які встановлюються на підставі спеціальних знань у галузі інженерної екології шляхом дослідження об'єктів, наданих експерту органом, який призначив експертизу.

Ситуаційний аналіз, розгляд та порівняння об'єктивних даних, що обумовили виникнення та настання досліджуваної події, дає підстави констатувати наступне.

По першому питанню

Відповідно до Закону України Про Червону книгу України з редакцією від 08.08.2021 р. «Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під

загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України».

«...Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, несуть особи, винні у:

погіршенні, знищенні середовища перебування (зростання) видів тваринного та рослинного світу, занесених до Червоної книги України;

незаконному, в тому числі з порушенням вимог виданих дозволів, використанні об'єктів Червоної книги України або їх знищенні;

порушенні умов утримання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, в ботанічних садах, дендрологічних та зоологічних парках, інших штучно створених умовах, що призвело до їх загибелі, каліцтва (пошкодження);

невиконанні законних вимог посадових осіб органів державної влади, що здійснюють управління, регулювання та контроль у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України;

вчиненні інших дій, що завдали шкоди тваринам і рослинам, види яких занесені до Червоної книги України.

За порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, особи притягаються до відповідальності згідно з законом.

Шкода, завдана незаконним добуванням, знищенням або пошкодженням видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, погіршенням середовища їх перебування (зростання), відшкодовується відповідно до закону.

Розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання) та методика її розрахунку встановлюються Кабінетом Міністрів України...»

Для визначення компенсації за незаконне знищення Риси євразійської буде використана методика розрахунку а саме Постанова Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2012р. №1030, «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)»

«...Відповідно до статті 20 Закону України “Про Червону книгу України” Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання) згідно з додатками 1-3.

2. Установити, що загальна сума компенсації обчислюється виходячи із затвердженого цією постановою розміру компенсації посадовими особами Державної екологічної інспекції, її територіальних органів та інших органів виконавчої влади, що уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення...»

Проведений експертом розрахунок збитків заподіяних внаслідок незаконного добування (знищення) Риси на території «Карпатського біосферного заповідника» в Закарпатській області, наведений у таблиці 2.

Таблиця 2 – Розрахунок збитків заподіяних внаслідок незаконного добування (знищення) Риси на території «Карпатського біосферного заповідника» в Закарпатській області

№ з/п	Назва незаконно добутої або знищеної тварини	Кількість незаконно добутих або знищених тварин	Розмір шкоди, грн. за одну особину незаконно добутих або знищених тварин	Загальна сума шкоди, грн. незаконно добутих або знищених тварин
1	Рись	1	20 000	20 000

Загальна сума шкоди незаконно добутих або знищених тварин згідно кримінального впровадження № 12021090000000596 від 17.10.2021 складає: 20 000 грн (двадцять тисяч гривень).

У постанові Пленуму Верховного Суду України №17 від 10.12.2004р. «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» роз'яснено що:

«Під полюванням розуміються дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування і власне добування (відстріл, відлов) мисливських тварин (тобто диких звірів та птахів, які можуть бути об'єктами полювання), що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах (ст. 1 Закону України від 22 лютого 2000 р. N 1478-III (1478-14) "Про мисливське господарство та полювання"). До полювання прирівнюється перебування осіб: у межах мисливських угідь, у тому числі на польових і лісових дорогах (крім доріг загального користування), з будь-якою стрілецькою зброєю або з капканами та іншими знаряддями добування звірів і птахів, або з собаками мисливських порід чи ловчими звірами та птахами, або з продукцією полювання; на дорогах загального користування з продукцією полювання або з будь-якою зібраною розчохленою стрілецькою зброєю (ст. 12 названого Закону).

Кримінальна відповідальність за полювання, незаконність якого полягала в порушенні встановлених правил, настає лише за умови заподіяння істотної

шкоди. Такою шкодою, зокрема, можуть бути визнані: зникнення того чи іншого виду тварин у певній місцевості; знищення місць компактного проживання та розмноження звірів і птахів, їхніх жител, споруд; руйнування об'єктів природного середовища; знищення тварин, відтворення яких з урахуванням особливостей або чисельності того чи іншого виду (видів) пов'язане зі значними труднощами; тощо. Якщо внаслідок незаконного полювання істотна шкода не настала, винна особа за наявності до того підстав може нести відповідальність за ч. 1 або ч. 2 ст. 85 КпАП (80731-10).

За незаконне полювання в заповідниках чи на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду або на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, занесені до Червоної книги України, кримінальна відповідальність настає незалежно від того, чи мали місце шкідливі наслідки»

У 1994 році рись внесли до Червоної книги України зі статусом “рідкісний вид”. Сьогодні популяція рисі в Україні оцінюється приблизно в 500 особин — від 400 до 430 особин у Карпатах, і до 100 особин на Поліссі.

Висновок

Розмір збитків нанесених в результаті незаконного полювання на Рись складає: 20 000 грн (двадцять тисяч гривень).

Одночасно слід зазначити, згідно з роз'ясненням у постанові Пленуму Верховного Суду України №17 від 10.12.2004р. «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля», *за незаконне полювання в заповідниках чи інших територіях та об'єктах природно заповідного фонду або на звірів, птахів чи інші види тваринного світу занесених до Червоної книги України, кримінальна відповідальність настає незалежно від того, чи мали місце шкідливі наслідки.*

4.3 Судова інженерно-екологічна експертиза в кримінальному провадженні № 12021090000000698 від 02.12.2021

Обставини справи (відомі з постанови про призначення судової експертизи):

«...встановлено, що на Чечвинському водосховищі, яке знаходиться Рожнятівському районі Івано-Франківській області, виявлено човен з двома чоловіками, які здійснювали незаконний вилов водних біоресурсів.

01.12.2021 в період часу з 16.12 до 18.19., за участю заступника начальника СУ ГУНП в Івано-Франківській області Дмитрука О.В. та працівник рибоохоронного патруля Зінченко М.В., на території Чечвинського водосховища що знаходиться в Рожнятівському районі, проведено огляд місця події під час якого на березі виявлено моторне судно ,...в 20-ти метрах від човна було виявлено два мішки з водними біоресурсами (рибою) та один мішок з сіткою.....

При огляді поліетиленових мішків з водними біоресурсами встановлено, що там знаходиться риба, а саме: Форель 4 одиниці, Головатиця 1 одиниця, Щука 8 одиниць та 2 Марени».

На вирішення судової експертизи поставлено запитання:

- Чи заподіяна істотна шкода в результаті вчинення вказаного кримінального правопорушення гр. Миклином Т.В. та Ганасом Е.Е.? Якщо істотна шкода заподіяна, то в чому вона проявляється та який розмір завданої шкоди?

При проведенні експертизи використовувалися наступні інформаційні джерела:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами).
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 26.06.1991 № 1264-XII (зі змінами).
3. Закон України «Про тваринний світ» від 13.12.2001 №2894-III (зі змінами).

4. Закон України «Про Червону книгу України» від 07.02.2002 № 3055-III (зі змінами).

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10.12.2004 № 17.

6. Постанова КМУ № 1030 від 07.11.2012р. «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної Книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)».

7. Постанова КМУ № 1209 від 21.11.2011р. «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів».

Дослідження

Дана інженерно-екологічна експертиза, відповідно до поставлених питань, проводиться шляхом вивчення матеріалів кримінального провадження № 1202109000000698 від 02.12.2021, аналізу нормативної, нормативно-технічної, спеціальної документації в галузі охорони навколишнього природного середовища, ситуаційного аналізу, співставлення об'єктивних даних, які містяться в матеріалах кримінального провадження, порівняння результатів дослідження з вимогами нормативної, нормативно-технічної, спеціальної технічної документації та фактичними даними, які обумовили виникнення досліджуваної події.

Об'єктом інженерно-екологічної експертизи є матеріалізовані джерела інформації, що містять фактичні дані про обставини досліджуваної ситуації (події) та наводяться в матеріалах кримінального провадження № 1202109000000698 від 02.12.2021.

Предметом інженерно-екологічної експертизи є комплекс (сукупність) фактичних даних про обставини виникнення досліджуваної події, пов'язаних з її механізмом, а також з діями (бездіяльністю) причетних до даної події осіб, які

встановлюються на підставі спеціальних знань у галузі інженерної екології шляхом дослідження об'єктів, наданих експерту органом, який призначив експертизу.

Ситуаційний аналіз, розгляд та порівняння об'єктивних даних, що обумовили виникнення та настання досліджуваної події, дає підстави констатувати наступне.

Згідно Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України [1], зокрема ст. 249 зазначається, що «зайняття водним добувним промислом – це дії, які полягають у вилученні (ловля, збирання, добування) будь-якими знаряддями (промисловими, любительськими, забороненими) водних живих ресурсів із природного середовища.

Незаконність означає, що зайняття зазначеним промислом відбувається, зокрема, без належного дозволу, у заборонений час, у недозволених місцях, забороненими знаряддями і способами лову, із перевищенням установлених лімітів чи норм вилову. Для визнання промислу незаконним достатньо встановити наявність однієї з названих обставин.

Зайняття водним добувним промислом без належного дозволу має місце тоді, коли промисел здійснюється самовільно, без одержання дозволу компетентного органу, який у даному разі вимагається.

Рибальство у заборонений час означає, що воно здійснюється тоді, коли зайняття водним добувним промислом заборонено:

а) взагалі (наприклад, забороняється рибальство у новостворених водосховищах до особливого розпорядження, любительський лов дельфінів, тюленів, усіх видів осетрових та їхніх гібридів, лосося, форелі, харіуса, деяких інших видів риби, усіх видів крабів, устриць та інших видів, занесених до Червоної книги України);

б) у строки, на які встановлено заборону для певних видів водних тварин чи водоймищ (конкретні терміни зайняття водним добувним промислом визначаються за басейно-територіальним принципом і закріплюються у правилах промислового, любительського і спортивного рибальства).

До недозволених місць потрібно відносити ті водойми або їхні ділянки, в яких водний добувний промисел заборонений завжди або дозволяється лише протягом певного часу.

Забороненими слід визнавати ті знаряддя та способи зайняття рибним та іншим водним добувним промислом, якими взагалі не дозволяється користуватись або які не дозволяється застосовувати для добування певних об'єктів водної фауни.

Відповідно до ст. 19 Закону України про Червону книгу України [4], спеціальне використання (добування, збирання) об'єктів Червоної книги України здійснюється у виняткових випадках лише у наукових і селекційних цілях, у тому числі для розмноження, розселення і розведення у штучно створених умовах, а також для відтворення популяцій за дозволом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, на підставі рішень Національної комісії з питань Червоної книги України, прийнятих відповідно до її повноважень. Спеціальне використання (добування, збирання) об'єктів Червоної книги України з метою отримання прибутку забороняється.

Базові принципи кваліфікації шкоди, завданої водним біоресурсам внаслідок незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, як істотної, визначені п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» [5].

Вирішуючи питання про те, чи є шкода, заподіяна незаконним водним добувним промислом, істотною, потрібно у кожному конкретному випадку враховувати кількість, вартість та екологічну цінність здобутих або знищених водних біоресурсів.

Відповідно до вищевказаної Постанови [5] на те, що шкода є істотною, можуть вказувати, зокрема, такі дані: знищення нерестовищ риби; вилов риби в період нересту, нечисленних її видів або тих, у відтворенні яких є труднощі;

добування великої кількості риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин, вилов яких заборонено.

Відповідно до наданих на дослідження матеріалів, слідством встановлено незаконне вилучення з природного середовища акваторії Чечвинського водосховища водних біоресурсів, забороненими знаряддями лову, а саме Форель 4 одиниці, Головатиця 1 одиниця, Щука 8 одиниць та 2 Марени.

За критеріями (у відповідності до п.12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» [5] як:

- «виллов риби, нечисленних її видів або тих, у відтворенні яких є труднощі»;
- «добування риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин, вилов яких заборонено».

Шкода рибним запасам України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, відповідно до кримінального провадження № 1202109000000698 від 02.12.2021, а саме Форель 4 одиниці, Головатиця 1 одиниця, Щука 8 одиниць та 2 Марени, вважається істотною.

Осетрові види риб, а саме Головатиця та Марена занесені до Червоної книги України. Розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України визначається відповідно до постанови КМУ від 07.11.2012 №1030 «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної Книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)» [6].

Виходячи з вищевикладеного, розрахунок розмір шкоди рибним запасам України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, відповідно до кримінального провадження № 1202109000000698 від 02.12.2021, а саме 4 особин осетра, 1 особини севрюги, 8 особин білуги, здійснюється згідно додатку № 1 до Постанови КМУ від 07.11.2012 №1030 [6] «Розмір компенсації

за незаконне добування, знищення або пошкодження тварин із числа видів, занесених до Червоної книги України, які постійно або тимчасово перебувають у природних умовах у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони»

Розрахунок №1 розміру шкоди рибному господарству України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, проведений судовим експертом, наведено в таблиці 3.

Таблиця 3 - Розрахунок № 1 розміру шкоди рибному господарству України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, відповідно до кримінального провадження № 12021090000000698 від 02.12.2021

Назва видів тварин та їх таксономічний ранг	Кількість екземплярів, шт	Розмір компенсації за категоріями тварин, гривень за один екземпляр	Загальний розмір шкоди, гривень
Марена звичайна	2	330	660
Лосось дунайський, головатиця	1	14000	14000
Всього	3		14660

Отже, розмір шкоди рибному господарству України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, відповідно до кримінального провадження № 12021090000000698 від 02.12.2021, а саме 2 особини Марени, 1 особина Головатиці, становить 14660 (чотирнадцять тисяч шістьсот шістьдесят гривень) 00 коп.

Розрахунок розміру шкоди рибним запасам України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, відповідно до кримінального провадження № 12021090000000698 від 02.12.2021, а саме: Щука 8 одиниць та форель 4 одиниці, здійснюється згідно додатку № 3 до Постанови КМУ № 1209 від 21.11.2011 [7] «Такси для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення громадянами України, іноземцями та особами без громадянства водних

біоресурсів у виключній (морській) економічній зоні України, а також анадромних видів риби, що утворюються у річках України за межами цієї зони».

Розрахунок №2 розміру шкоди рибному господарству України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, проведений судовим експертом, наведено в таблиці 4.

Таблиця 4 - Розрахунок № 2 розміру шкоди рибному господарству України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, відповідно до кримінального провадження № 12021090000000698 від 02.12.2021

Назва видів тварин та їх таксономічний ранг	Кількість екземплярів, шт	Розмір компенсації за категоріями тварин, гривень за один екземпляр	Загальний розмір шкоди, гривень
Щука	8	204	1632
Форель	4	425	1700
Всього	12		3332

Отже, розмір шкоди рибному господарству України, яка завдана незаконним добуванням водних біоресурсів, відповідно до кримінального провадження 12021090000000698 від 02.12.2021, а саме Щука 8 одиниць та форель 4 одиниці 3332 (три тисячі триста тридцять дві гривні) 00 коп.. Загальна сума збитків, заподіяних рибному господарству України внаслідок незаконного вилову живих водних біоресурсів, згідно розрахунків 1-2 складає 17992 (сімнадцять тисяч дев'ятсот дев'яносто дві гривні) 00 коп.

Висновок

Шкода заподіяна в результаті вчинення вказаного кримінального правопорушення гр. Миклином Т.В. та Ганасом Е.Е. за критеріями (у відповідності до п.12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля») як вилов нечисленних її видів риби або тих, у відтворенні яких є труднощі, добування риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин, вилов яких заборонено, а також враховуючи значні збитки

(17992 грн.), нанесені державі, внаслідок незаконного добування водних живих біоресурсів, вважається **істотною**.

Отже, за результатами проведеного аналізу інженерно-екологічних експертиз у кримінальних провадженнях, виконаних в Івано-Франківському науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України, встановлено використання судовими експертами діючих методик розрахунку екологічної шкоди. Розрахунки розмірів екологічної шкоди, проведені судовими експертами, відповідають розрахункам, проведеним Державною екологічною інспекцією.

ВИСНОВКИ

Екологічна експертиза є одним із видів судових експертиз.

Судова екологічна експертиза призначається у спорах, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав у впровадженнях адміністративного, господарського, кримінального та цивільного судів.

Основним напрямом судової екологічної експертизи є визначення розмірів шкоди і збитків, заподіяних державі внаслідок порушення екологічного законодавства, а з початку військового вторгнення Російської Федерації на територію України - визначення розмірів екологічної шкоди та збитків, завданих внаслідок збройної агресії.

Нормативною базою визначення екологічної шкоди та збитків є методики розрахунку збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища та внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Івано-Франківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр є підрозділом державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, який спеціалізується на проведенні судових експертиз, та виконанні досліджень і наданні інших платних послуг, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Проведений аналіз інженерно-екологічних експертиз у кримінальних провадженнях, виконаних в Івано-Франківському науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі, встановив використання судовими експертами діючих методик для розрахунку екологічної шкоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 29.11.2022).
2. Огляд за результатами вивчення судової практики вирішення КГС ВС спорів, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_dovkillya_ekolog_prava_2021_11_17.pdf (дата звернення: 29.11.2022).
3. Експертизи у судочинстві України : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. Г. Гончаренко, І. В. Гора. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 502 с.
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 29.11.2022).
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 29.11.2022).
6. Бордюгов Л.Г. Поняття і процесуальна природа судово-екологічної експертизи. *Форум права*. 2009. № 1. С. 70-77.
7. Кравчук І. Використання можливостей судових експертиз у межах розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. *Криміналістика*. 2018. № 12. С. 322-326
8. Ринкова О.В. Необхідність комплексного підходу до використання спеціальних знань та проведення судово-експертних досліджень під час розслідування екологічних злочинів. *Криміналістичний вісник*. 2010. № 2(14). С. 81-87.

9. Туровець Ю.М., Кравчук О.В. Проблеми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти довкілля в умовах дії нового кримінального процесуального законодавства України. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2 (22). С. 21-27

10. Інженерно-екологічна (екологічна) експертиза. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз : веб-сайт. URL: <https://kndise.gov.ua/inzhenerno-ekologichna/> (дата звернення: 01.12.2022).

11. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав. Київ, 2019. 132 с. Верховного суд : веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Daidjest_Ekologia.pdf. (дата звернення: 04.12.2022).

12. Огляд за результатами вивчення судової практики вирішення КГС ВС спорів, що виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав . КГС ВС. Київ, 2021. 32 с. Верховний суд : веб-сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_dovkillya_ekolog_prava_2021_11_17.pdf (дата звернення: 04.12.2022).

13. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.12.2022).

14. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n2106>. (дата звернення: 06.12.2022).

15. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n715> (дата звернення: 09.12.2022).

16. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 09.12.2022).

17. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 09.12.2022).

18. Положення про Державну екологічну інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 19.04.2017 № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.12.2022).

19. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про охорону навколишнього природного середовища : Роз'яснення Вищого арбітражного суду від 27.06.2001 № 02-5/744 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_744800-01#Text (дата звернення: 10.12.2022).

20. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 № 2707-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text> (дата звернення: 11.12.2022).

21. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

22. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря : наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 28.04.2020 № 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-20#Text> (дата звернення: 13.12.2022).

23. Водний кодексу України : Кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.12.2022).

24. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів : наказ Міністерства охорони навколишнього

природного середовища України від 20.07.2009 № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09#Text> (дата звернення: 14.12.2022).

25. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.12.2022).

26. Методика визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства : наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки від 27.10.1997 № 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text> (дата звернення: 16.12.2022).

27. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 № 2456-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 16.12.2022).

28. Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд : постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2022 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.12.2022).

29. Лісовий кодекс України : Кодекс України від 21.01.1994 № 3852-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 17.12.2022).

30. Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу : постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 № 665. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.12.2022).

31. Про мисливське господарство та полювання : Закон України від 22.02.2000 № 1478-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text> (дата звернення: 18.12.2022).

32. Про затвердження Такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського

господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України) : наказ Мінагрополітики України, Мінприроди України від 19.06.2017 № 301/222.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0842-17#Text> (дата звернення: 18.12.2022).

33. Про Червону книгу України : Закон України від 07.02.2002 № 3055-III.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text> (дата звернення: 19.12.2022).

34. Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання) : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.11.2012 № 1030. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.12.2022).

35. Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 № 1209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.12.2022).

36. Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.07.1995 № 484. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/484-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.12.2022).

37. Про затвердження Методики обчислення розміру збитків від забруднення нафтою : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.12.2022).

38. Про затвердження Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плаваючих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України : Наказ Міндовкілля від 16.01.2021 № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-21#Text> (дата звернення: 20.12.2022).

39. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.12.2022).

40. Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами : Наказ Міндовкілля від 21.07.2022 № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text> (дата звернення: 20.12.2022).

41. Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях : Наказ Міндовкілля від 19.08.2022 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1253-22#Text>. (дата звернення: 20.12.2022).

42. Про затвердження Методики розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди : Наказ Міндовкілля від 13.04.2022 №175 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text> (дата звернення: 21.12.2022).

43. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 21.12.2022).

44. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та

бойових дій під час дії воєнного стану : Наказ Міндовкілля від 04.04.2022 № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>. (дата звернення: 22.12.2022).

45. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Наказ Міндовкілля від 05.10.2022 № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text> (дата звернення: 22.12.2022).

46. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Наказ Міндовкілля від 13.10.2022 № 424 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text> (дата звернення: 22.12.2022).

47. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 03.11.2015 № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text> (дата звернення: 23.12.2022).

48. Про затвердження положень про Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр та територіальні науково-дослідні експертно-криміналістичні центри МВС : Наказ МВС України від 31.01.2017 № 77. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MVS698?an=1&ed=2019_06_11 (дата звернення: 23.12.2022).

49. Перелік досліджень (експертиз). Івано-Франківський НДЕКЦ МВС України : веб-сайт. URL: <http://www.ndekc.if.ua/> (дата звернення: 23.12.2022).